

A LÁTSZAT FONTOSSÁGA –

HOGYAN JELENNEK MEG A GYANÚSÍTOTTAK ÉS A VÁDLOTTAK A TÁRGYALÓTEREMBEN, A NYILVÁNOSSÁG ELŐTT ÉS A MÉDIÁBAN?

Jelen kutatási jelentés az Európai Unió anyagi támogatásával készült. Tartalmáért a kizárólagos felelősséget a szerzők viselik, az semmilyen vonatkozásban nem tekinthető úgy, mint amely az Európai Unió álláspontját tükrözi.

MÉRTÉK
médiaelemző műhely

Mérték Médiaelemző Műhely
2019. június

Tartalom

1.	A jogi környezet összefoglalása	3
2.	Az újságírói alapelvek összefoglalása	4
3.	A magyar médiakörnyezet	6
3.1.	A Simicska-birodalom vége	8
3.2.	A politikai média új ökoszisztémája	8
3.3.	Média-konzolidáció a jogon túl	9
3.4.	Szűkülő tér	10
3.5.	Az egyes médiapiacok helyzete	10
3.6.	Lappiac	10
3.7.	Rádiós piac	11
3.8.	Televíziós piac	12
3.9.	Online piac	12
3.10.	Közzszolgálati média	13
4.	A kiválasztott médiaorgánumok besorolása / nézettsége	15
4.1.	Televízió	15
4.2.	Napilapok	15
4.3.	Mintagyűjtési módszer:	16
5.	A kulcsszavakra vonatkozó információk meghatározása az egységesség érdekében	17
6.	Kiválasztott szövegek	17
6.1.	Populáció	17
6.2.	A minta alapvető paraméterei	17
6.3.	A mintavételi rendszer	17
6.4.	Mintavételi egység	18
6.5.	A bűncselekmény meghatározása	18
6.6.	A mintavétel során alkalmazott kiválasztás a következőkön alapult:	18
6.7.	2. mintavétel	18
7.	Megállapítások	19
7.1.	A mintavétel során szerzett tapasztalatok: szubjektív benyomások	22

1. A jogi környezet összefoglalása

A vádlottak tárgyalóteremben történő bemutatásához kapcsolódó rendelkezéseket a 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (a továbbiakban: Be. tv.) és a 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről írja elő. A Be. tv. úgy rendelkezik, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy a bíróság tárgyalásáról a médiarendszer útján tájékoztatást kapjon. A bírósági tárgyalásról hang- vagy képfelvételt csak a tanács elnökének engedélyével szabad készíteni.¹ Továbbá a meghallgatáson jelen levő személyekről (a bíróság tagjain, a jegyzőkönyvvezetőről, az ügyészen és a védőn kívül) akkor készülhet hang- vagy képfelvétel, ha az érintett ahhoz hozzájárul.²

A tanács elnöke elvben mindig megadja az engedélyt, de a jogszabályok által előírt egyes esetekben³ megtagadhatja azt. Ilyen eset például az, ha a sajtó jelenléte és/vagy az információ közzététele minősített adatokat érintene, sértené az eljárás eredményességét, vagy veszélyeztetné a gyanúsított személy életét vagy testi épségét.

A Magyar Helsinki Bizottság által 2018-ban készített interjúkban a bírák és az ügyvédek egyaránt hangsúlyozták, hogy a bírósági tárgyalás kezdetén tájékoztatja a sajtót a felvételeket érintő szabályokról és feltételekről. A bíróságon emellett külön megkérdezi a vádlottat, hogy hozzájárul-e ahhoz, hogy felvételt vagy fotót készítsenek róla. Amennyiben az érintett ebbe nem egyezik bele, a sajtó nem készíthet olyan fotót vagy felvételt, amelyen a vádlott felismerhető. A gyakorlatban eltérnek a vélemények arról, hogy mi tekinthető „nem felismerhetőnek”. A sajtó munkatársai sok esetben olyan képeket használnak, ahol a vádlottnak csak a háta vagy megbilincselte keze látszik, vagy kitakarják az arcát és eltorzítják a hangját.

Ezek a technikák elvileg megfelelnek az előírásoknak, azonban az azonosíthatóság a körülményektől függ. Egy faluban, ahol a lakosok ismerik egymást, a vádlott könnyen felismerhető a ruházatáról, a hajviseletéről vagy a mozgásáról. Egyes bírák úgy vélik⁴, hogy amennyiben a vádlott nem adja beleegyezését, a sajtónak meg kell tiltani, hogy a vádlottról bármilyen képet készítsen.

A médiatartalmak jogi környezetét a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény, valamint a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény határozza meg. Az előbbi a médiában megjelenő tartalmakra vonatkozó alapvető szabályokat, illetve az újságírók jogait és kötelezéseit, az utóbbi a médiarendszer szerkezetére és állami felügyeletére vonatkozó szabályokat tartalmazza.

Az EBESZ-től az ENSZ-en át az Európa Tanácsig az alapjogokkal foglalkozó szinte minden szervezet súlyos kritikát fogalmazott meg a szabályozással kapcsolatban, amihez újságíró-szervezetek és más nemzetközi civil szervezetek is csatlakoztak. Jelen tanulmánynak nem célja a korábban megfogalmazott kritikák összefoglalása⁵; e kritikák közül a legátfogóbb az Európa Tanács szakértői

¹ Be. tv. 108. cikk, 1. bekezdés

² Be. tv. 108. cikk, 2. bekezdés

³ Be. tv. 109. cikk

⁴ A MHB interjúja egy gyakorló bíróval, 2019. március 3.

⁵ Összefoglalóan lásd Polyák Gábor: Lépéskenyszer – Javaslatok és elvárások a médiatörvény módosításához, Mérték Blog 2012.05.02, <http://mertek.hvg.hu/2012/05/02/lepeskenyszer-javaslatok-es-elvarasok-a-mediatorveny-modositasahoz/>

állásfoglalása, amely lényegében a médiatörvények teljes újrairását javasolja. Az szabályozás utolsó átfogó kritikai értelmezését a Velencei Bizottság végezte el.⁶

Az új médiatörvények a médiaszabályozás magyarországi történetében a legnagyobb fordulópontot azzal hozták, hogy a médiahatóság felügyeleti és szankcióalkalmazási hatásköreit kiterjesztették a nyomtatott és az online sajtóra. Ennek következtében a médiajogi szankciók minden médiaszolgáltatásra, így azokra az online szolgáltatásokra is alkalmazhatók, amelyek audiovizuális elemet nem tartalmaznak.

Az új médiatörvények egyes rendelkezéseit vizsgáló 165/2011. (XII. 20.) AB határozat egyik legfontosabb eredménye, hogy szűkítette azoknak a médiatartalmi előírásoknak a körét, amelyek a nem audiovizuális médiumokra is alkalmazandók voltak. A nyomtatott és online sajtótermékek médiajogi szabályozását és médiahatósági ellenőrzését ugyanakkor az Alkotmánybíróság sem tartotta általánosságban alkotmányosértőnek. Az Alkotmánybíróság „nem zárta ki kategorikusan a tartalomalapú és állami fellépést indukáló korlátozás lehetőségét a nyomtatott sajtótermékek esetében sem”, és megállapította, hogy „az állam által utólagosan, hivatalból indított szisztematikus ellenőrzés és szankcionálás lehetősége kétségtelenül a sajtószabadság korlátozását jelenti, ám ennek pusztán lehetősége – hatékony és érdemi bírói kontroll mint garancia mellett – nem tekinthető alkotmányellenesnek”.⁷ Az alkotmánybírósági határozat után minden médiumot korlátozó médiajogi tényállás maradt az alkotmányos rend tiszteletben tartása, a kiszolgáltatott helyzetben levő sérelmes bemutatásának tilalma, valamint a gyűlöletkeltés és a kirekesztés tilalma.

2. Az újságírói alapelvek összefoglalása

Tisztán önszabályozó kezdeményezésként a Főszerkesztők Fóruma, a Magyar Lapkiadók Egyesülete és a Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete közösen működteti a Korrektor.hu oldalt, ami egy panaszkezelő felület. Az együttműködő szervezetek közös magatartási kódexet fogadtak el, amelynek megsértése esetén panasz nyújtható be. Ugyanakkor az újságírói önszabályozás hatékonysága Magyarországon csekély.⁸

A médiatörvény a hatósági kontroll alternatívájaként létrehozott egy sajátos társszabályozási rendszert. A televíziós és rádiós médiaszolgáltatások kivételével a törvény a médiapiac szereplői számára lehetővé tette, hogy a médiatartalomra vonatkozó szabályok végrehajtásáról önszabályozó szervezetek keretében kizárólagos jogkörrel maguk gondoskodjanak.⁹ A Médiatanács a törvény szerint az önszabályozó szervezetekkel közigazgatási szerződést köthet. A szerződés alapján az önszabályozó szervezet meghatározott, hatósági hatáskörbe tartozó ügyeket, illetve egyéb médiaigazgatáshoz, médiapolitikához kapcsolódó feladatokat lát el. Ennek keretében az önszabályozó szervezetek a szolgáltatók tevékenységével kapcsolatos panaszok elbírálására, a médiavállalkozások közötti viták eldöntésére, valamint a szolgáltatók tevékenységének ellenőrzésére kapott felhatalmazást. Az önszabályozó szervezet eljárása megelőzi a Médiatanács hatósági eljárását. A törvény hangsúlyozza, hogy az önszabályozó szervezet nem hatósági jogkörben jár el.

⁶ European Commission for Democracy Through Law (2015): Opinion on Media Legislation (Act CLXXXV on Media Services and on the Mass Media, Act CIV on the Freedom of the Press, and the Legislation on Taxation of Advertisement Revenues of Mass Media) of Hungary, Strasburg.

⁷ 165/2011. (XII. 20.) AB hat.

⁸ T. Tófalvy 'Média a törvényen túl? Önszabályozás a magyar írott médiában: előzmények, kontextus, lehetőségek' Médiakutató Nr. 4 (2013)

⁹ Mttv. 190-202/A. §

Az ilyen módon kialakított társszabályozásban 2011 nyara óta négy szervezet – a Magyar Lapkiadók Egyesülete, a Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete, a Magyar Elektronikus Műsorszolgáltatók Egyesülete, valamint az Önszabályozó Reklámtestület – vesz részt.¹⁰

A hatósággal kötött szerződésnek része az önszabályozó szervezet által kialakított magatartási kódex, amelynek elfogadása a Médiatanács jóváhagyásához kötött. A társszabályozási rendszer legfontosabb eredménye az lehetett volna, ha a kódexek a törvényi tényállásokat részletesebben, világosabban, az újságírói és a szerkesztői munka során könnyebben értelmezhető módon fejtették volna ki. A médiajogi tényállásokat azonban a kódexek lényegében változtatás nélkül, néhány minimális kiegészítéssel vették át. Így a törvény bizonytalan tartalmú, a véleménynyilvánítás szabadságát közvetlenül korlátozó rendelkezéseit jelenleg laikus vitarendező fórumok értelmezik. Valódi önszabályozás a rendszerben nem valósul meg, az sokkal inkább a hatósági feladatok kiszervezéseként értelmezhető.

A törvény az eljárási kérdések szabályozását, ide értve az alkalmazható szankciókat és azok végrehajtását, a garanciális keretek meghatározása nélkül az önszabályozó szervezetekre bízta. Ez azért aggályos, mert a kódexek a gyakorlatban a panaszosok törvény alapján fennálló jogait érintik, sőt korlátozzák, akik a kódexek elkészítésében és végrehajtásában nem vehettek részt. A panaszos először köteles meghatározott időn belül a médiaszolgáltatóhoz fordulni, és vele egyeztetni. A sikertelen egyeztetést követően az önszabályozó szervezet részére a kérelmet írásban, szigorú tartalmi feltételeket figyelembe véve, eljárási díj megfizetése után lehet előterjeszteni; mindez magából a törvényből nem következik.

A társszabályozás legfontosabb előnye a szolgáltatók számára, hogy annak keretében bírság kiszabására nem kerül sor. A kódexek alapján kiszabható legsúlyosabb szankció a társszabályozási rendszerből meghatározott időre való kizárás. A további szankciók a normasértés tényének megállapítására, abbahagyására, nyilvánosságra hozására, illetve erkölcsi jóvátétel biztosítására irányulnak. A kódexek ugyanakkor egyetlen rendelkezést sem tartalmaznak a társszabályozás keretében született döntések végrehajtásáról.

A Médiatanács a törvény szerint az önszabályozó szervezet minden döntését köteles felülvizsgálni. A hatóság jogorvoslati fórumként is eljár: ha a felek bármelyike kezdeményezi a döntés felülvizsgálatát, a Médiatanács 30 napon belül köteles annak felülvizsgálatára. Ha az önszabályozó szervezet döntése a Médiatanács szerint nem felel meg az önszabályozó szervezettel kötött közigazgatási szerződésben foglaltaknak, különösen a magatartási kódex rendelkezéseinek, vagy jogszabály tartalmával ellentétes, illetve az önszabályozó szervezet nem képes megfelelően érvényesíteni döntését, akkor a Médiatanács hatósági eljárást indít a beadvány tárgyát képező ügyben. Ez egyúttal a bírósági felülvizsgálat lehetőségét is megnyitja. Ugyanakkor a médiajogi tényállások bizonytalan tartalma, széles és nem következetes értelmezési lehetőségei miatt a Médiatanács felülvizsgálati joga is meglehetősen széles. Ezen felül a Médiatanács jogosult az önszabályozó szervezetnek a társszabályozás keretében végzett minden tevékenysége megismerésére, az eljárások és döntések átfogó ellenőrzésére, és végső esetben felmondhatja a közigazgatási szerződést.

A médiatörvényben kialakított társszabályozási rendszer néhány lényeges ponton nincs összhangban a társszabályozási rendszerekkel szembeni európai elvárásokkal.¹¹ Az egyik legfontosabb aggály a finanszírozás függetlenségével kapcsolatban fogalmazható meg: a Médiatanács a törvényben nem rögzített elvek és szempontok mentén – ugyanakkor a hatósági szerződésben publikálva – anyagi

¹⁰ Összegyűjtve ld. <http://mediajogfigyelo.hu/index.php?do=a&id=1575>

¹¹ Ld. mindenekelőtt: European governance - A white paper [COM (2001) 428].

támogatást nyújt a társszabályozó szervezeteknek. A piaci szereplőktől való függetlenséget az veszélyezteti, hogy a panaszeljárásokban kizárólag az érintett vállalkozások által delegált, az esetek túlnyomó többségében az adott szervezettel valamilyen tartós jogviszonyban álló szakértők járnak el. Ez ugyan az egyes eljárások pártatlanságát nem veszélyezteti, mivel az eljáró bizottságokra megfelelő összeférhetetlenségi szabályok állnak fenn, de egyértelműen a szolgáltatói szempontok és érdekek túlsúlyát okozza.

Részben feltehetően az eljárási nehézségek miatt, de még inkább a társszabályozási rendszer ismertségének alacsony foka miatt, mindeddig alig néhány panaszeljárásra került sor. A társszabályozási rendszer kétségkívül enyhébb korlátozása a sajtószabadságnak, mint a hatósági kontroll. Jelen formájában azonban mellőz minden önkéntes kezdeményezést, és nem több, mint a szolgáltatók által saját magukra alkalmazott alternatív szankciórendszer. A társszabályozási rendszerhez ahhoz való csatlakozás önmagában is súlyos kompromisszum a szerkesztőségek részéről. Annak fejében, hogy ne kelljen a törvényben meghatározott nagy összegű bírságokkal számolniuk, a társszabályozási rendszerhez való csatlakozással elfogadják és legitimálják a szigorú médiatartalmi szabályokat. Így válik a társszabályozás az öncenzúra látványos kifejeződésévé. A társszabályozásban továbbá nem vesz részt minden érintett szolgáltatás, és a panaszok jelenlegi kis száma nem garancia arra, hogy a későbbiekben sem indul nagyobb számú eljárás.

3. A magyar médiakörnyezet

A magyar média 2008 óta súlyosan megszenvedte a gazdasági válság következményeit. A reklámbevétel a nyomtatott sajtóban 2013-ban 35,8 milliárd forint volt, ami 48 százalékos visszaesést jelentett az öt évvel korábbi szinthez képest. A televízió reklámbevétele 45,6 milliárd forint volt, ami 42 százalékos csökkenés ugyanezen időszakban. Módszertani változások miatt a rádiópiac adatai nem összehasonlíthatóak, de az elmúlt öt évben itt is 25 százalék volt a reklámbevétel csökkenése, 2013-ban 8,8 milliárd volt a reklámbevétel. Mindezek mellett a digitális média (internet és mobil) reklámbevétele 39,1 milliárd forintot ért el 2013-ra, ez 95 százalékos növekedés 2008-hoz képest (akkor még a mobil tartalomszolgáltatás gyengesége miatt ez a kategória internet néven szerepelt). A közterületi piacon a hirdetési bevétel 20,8 milliárdról 14,4 milliárdra csökkent.¹² A válság meghatározó médiapiaci következménye az volt, hogy az addig a minden piaci szegmenst uraló külföldi befektetők sorra elhagyták a magyar – és minden más kelet-európai – médiapiacot.

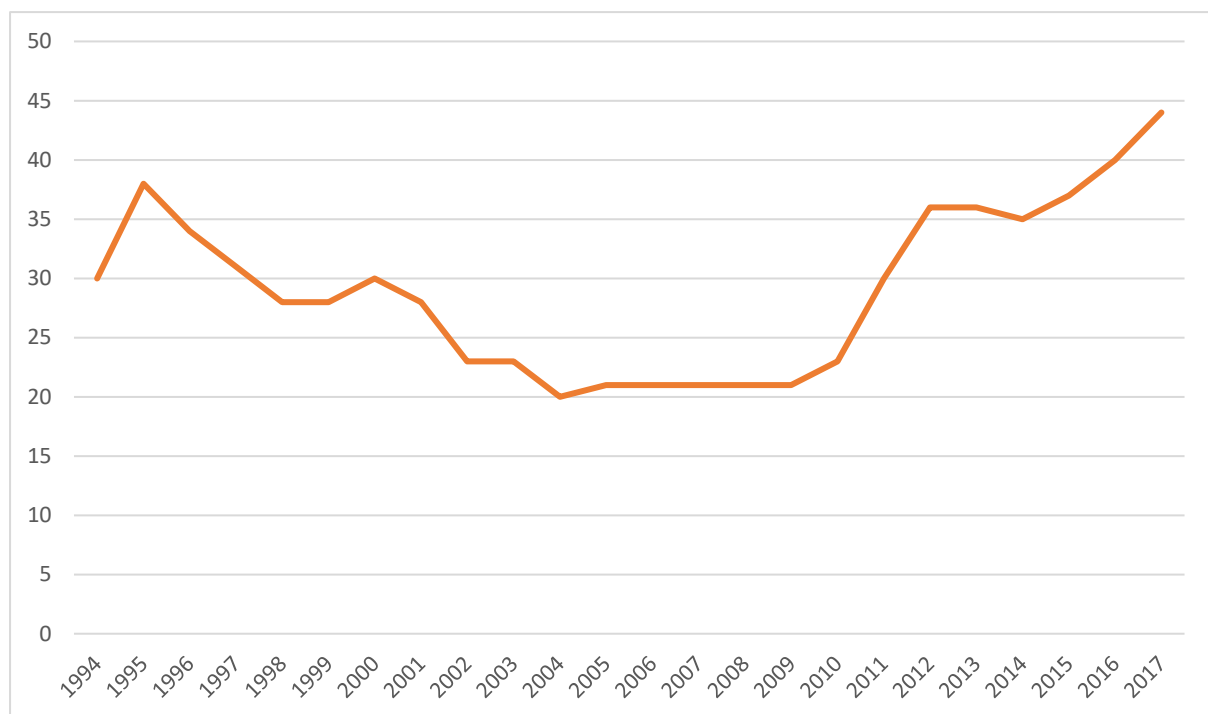
A 2010 utáni médiapolitikai eszköztár a lágy cenzúra fogalmával írható le. Don Podesta meghatározása szerint a lágy vagy közvetett cenzúra „a hírszolgáltatás befolyásolása a kormányzattal vagy annak politikájával szemben kritikus médiavállalkozásokra gyakorolt anyagi nyomás révén, illetve a kormányzattal barátságosnak látszó médiatermékek és újságírók jutalmazása”. Tipikus formája az állami (önkormányzati) hirdetések célzott – a piaci teljesítménytől független – elhelyezése, a kereskedelmi hirdetőkre gyakorolt nyomás a hirdetések célzott elhelyezése érdekében, illetve az újságíróknak közvetlenül juttatott kifizetések. A magyar médiapolitikai gyakorlat elemzésén alapuló értelmezésünk szerint *a lágy cenzúra lényege a médiapiac szerkezetére és a médiavállalkozások gazdasági mozgásterére ható önkényes beavatkozás*. Célja, hogy a médiapiaci értéklánc egészében megerősítse azokat a vállalkozásokat, amelyek elősegítik a kormányzat álláspontját közvetítését, és

¹² Incze Kinga: Magyarországi médiapiaci körkép 2008; és Öt év után nőtt a magyar reklámpiac, 2014. március 4. http://www.kreativ.hu/reklam/cikk/ot_ev_utan_nott_a_magyar_reklampiac

együttal gyengítse, gazdaságilag ellehetetlenítse vagy kritikus álláspontjuk feladására kényszerítse a kormányzattal szemben kritikus véleményeket közlő médiumokat. A lágy cenzúra viszonylag lassú, de tartós változásokat okoz a médiarendszer egészének működésében. A befolyásolás nem közvetlenül az egyes tartalmak előállítására, hanem a tartalomkínálat egészének alakítására irányul, célpontjai így nem az egyes újságírók, hanem a médiavállalkozások. A lágy cenzúrát közvetlenül a médiatulajdonosok és a médiamenedzserek érzékelik, e beavatkozások a szerkesztői és az újságírói gyakorlatot rajtuk keresztül befolyásolhatják.

A médiapiaci szereplők gazdasági autonómiája a médiaszabadság lényeges összetevője: csak a stabil gazdasági háttérrel működő médiavállalkozások tudják a szerkesztői tevékenységüket az egyes, akár állami, akár piaci finanszírozók egyoldalú befolyásától mentesen gyakorolni. A Freedom House sajtószabadság-indexének egyik értékelési szempontja például a média gazdasági környezetének vizsgálata (Freedom House 2016). Ennek része a médiavállalkozások tulajdonosi szerkezetének, a tulajdonosi viszonyok átláthatóságának, a médiakoncentráció mértékének, a médiumok elindításával járó költségeknek és egyéb akadályoknak, az állami és az egyéb támogatások és reklámok szelektív elhelyezésének, a média korrumpálhatóságának, valamint a gazdasági helyzet médiarendszerre gyakorolt hatásának elemzése.

1. ábra Freedom House, Freedom of the Press Index, Magyarország

Forrás: Freedom House 2017

A különböző tartalomszolgáltatási piacok működését a leginkább az olyan piacra lépések és piaci terjeszkedés zavarja meg, amelyek mögött nem valódi piaci erőforrások és üzleti szándékok, hanem politikai motivációk, illetve politikai döntések eredményeként hozzáférhetővé váló finanszírozási, technikai, információs kapacitások állnak. Az ilyen terjeszkedés eredményeként a magyar médiapiacon egyre több médiatermék került a kormányhoz közel álló üzletemberek kezébe, miközben egyre több független médium tűnt el a piacról. 2014 előtt a kormányközeli média legnagyobb szereplője Simicska Lajos volt, aki hosszú időn keresztül koordinálta a Fidesz gazdasági háttérországának egészét.

3.1. A Simicska-birodalom vége

A 2018-as parlamenti választások másnapján tulajdonosa megszüntette az egyetlen konzervatív, de kormánykritikus napilapot, a Magyar Nemzetet, és leállította a szintén jobboldali és kritikus hírrádióját, a Lánchíd Rádiót. E médiumok tulajdonosa az a Simicska Lajos volt, aki 2014-ig a Fidesz gazdasági ügyeit intézte, és aki az építőipar mellett a médiában is lényegében egyetlen szereplőként irányította a Fidesz-közelbi piaci érdekeltségeket. Mediabirodalmának része volt egy országos napilap és egy hetilap, az egyetlen ingyenesen terjesztett politikai napilap, egy jobboldali hírtelevízió, a monopol helyzetben lévő országos kereskedelmi rádió, egy országos lefedettségű jobboldali politikai talk-rádió, valamint a legnagyobb kultériplakát-cég. 2014-ig a Simicska-birodalom minden tagja feltétel nélkül lojális volt a Fideszhez és az Orbán-kormányhoz.

2017-ben az is kiderült, hogy Simicskának vételi (opciós) joga van a legnagyobb kritikus hírportálra, az Index.hu-ra. E jogával élt is, de hogy a portál függetlenségét ne lehessen kétségbe vonni, és ne legyen könnyű felvásárolni se, a tulajdonosi jogokat Simicska egy alapítványra ruházta, amelynek kurátora a portál korábbi ügyvédje lett.

A 2014-es parlamenti választások után azonban a tulajdonos és Orbán Viktor miniszterelnök között komoly konfliktus alakult ki, valószínűleg részben Simicska túl nagyra nőtt hatalma, részben Orbán egyre nyíltabban oroszbarát és populista politikája miatt. A Simicska-birodalom egyes tagjai megszűntek, illetve új tulajdonoshoz kerültek, de a megmaradt médiumok, elsősorban a Hír TV, a Magyar Nemzet és a Lánchíd Rádió a kormánykritikus nyilvánosság meghatározó szereplői lettek. E médiumok egyre inkább a szélsőjobboldali pártból konzervatív néppárttá válni próbáló Jobbikot támogatták. A 2018-as választási eredmény Simicska számára is óriási vereség volt, ami a mediabirodalom és a még megmaradt gazdasági érdekeltségek felszámolásához vezetett. 2018 júliusában Simicska minden vállalkozását eladta, ezek több lépésben a Fidesz jelenlegi gazdasági köreihez kerültek. A mediabirodalom még működő tagjai egyik napról a másikra a kormány kritikusaiból ismét annak hűséges támogatói lettek. A Hír TV-ben Kocsis Máté, a Fidesz frakcióvezetője ezt úgy összegezte, hogy a Hír TV ezzel visszatért a gyökerekhez.

3.2. A politikai média új ökoszisztémája

Ugyanakkor a 2014 és 2018 közötti időszakban a Fidesz éppen azon dolgozott, hogy a Simicska-birodalom helyett felépítse az új Fidesz-hű mediabirodalmat. Ez az építkezés azonban kifejezetten azt az utat követte, hogy sok szereplő kezébe kerüljön egy vagy néhány médium, és ne jöhessen létre a Simicska-birodalomhoz hasonló gazdasági és politikai erőközpont. Ennek az időszaknak több meghatározó szereplője volt. Andrew Vajna lett a második legnagyobb országos kereskedelmi televízió (TV2), egy országos kereskedelmi rádiós hálózat (Rádió 1) és néhány megyei lap tulajdonosa, és az ő érdekeltségi körébe került közvetve a 2018-ban indult új országos kereskedelmi rádió is. Liszkay Gábor, a Simicska-birodalom egyik korábbi vezetője indíthatott új országos politikai napilapot (Magyar Idők), és az ő érdekeltségébe tartozott egy új kormánybarát politikai talk-rádió (Karc FM). Később ő lett Mészáros Lőrinc médiacégnek a vezetője, majd a Fidesz-média újabb jelentős átalakításának irányítója. Heinrich Pecina lett az Axel-Springer és a Ringier korábbi lapjainak tulajdonosa. Ő volt az, aki 2016. októberében váratlanul bezárta a legnagyobb és egyúttal kormánykritikus napilapot, majd néhány héttel később eladta médiaérdekeltségeit Mészáros Lőrincnek, Orbán Viktor gyerekkori barátjának, aki mára az ország leggazdagabb embere lett. Mészáros fokozatosan felvásárolta a teljes megyeilap-piacot, kiadója lett számos magazinnak, működtette az Echo TV-t, megszerzett néhány helyi rádiót. Habony Árpád, Orbán Viktor politikai kommunikációs tanácsadója adta ki a Simicska-féle Metropolis helyébe lépő, ingyenesen terjesztett napilapot, a Lokált. Habony médiacége működtette továbbá a 888.hu hírportált, és Habony volt az, aki Szlovéniában és Macedóniában is megjelent

médiapiaci befektetőként, a magyarországihoz hasonló hangvételő politikai médiumok tulajdonosaként. A korábban a Magyar Telekom (Deutsche Telekom) tulajdonában lévő, az Index.hu mellett a legnagyobb eléréssel működő hírportál, az Origo.hu a Magyar Nemzeti Bank fiának tulajdonába került. A korábban mértékadó gazdasági hetilap, a Figyelő a Fidesz emlékezetpolitikai felelőse, Schmidt Máriához került. A bulvárlapok, az online hírportálok piacán és más médiapiacokon további Fidesz-közelit tulajdonosok jelentek meg.

Ennek az új politikai médiaökoszisztémának a felépítése ugyanazokra az eszközökre támaszkodott, amelyekkel korábban a Simicska-birodalom is létrejött és megerősödött: korlátlanul rendelkezésre álló állami hirdetések és más állami finanszírozási források, a médiahatóság által bőkezűen osztogatott rádiós frekvenciák, kizárólag a kormányhű médiával megosztott információk, a kritikus médiumok és újságírók lejáratása.

3.3. Média-konzolidáció a jögen túl

A harmadik kétharmados választási győzelem után Orbán Viktor joggal érezte azt, hogy már nem kell tartania egy újabb Simicskától, egy olyan erőközponttól, aki akárcsak a Fideszen belülről korlátozni képes a hatalmát. Éppen ezért a médiaérdekeltségek működtetésével kapcsolatban megjelenhetett a gazdaságossági, hatékonysági szempont, ugyanakkor annak is eljött az ideje, hogy az új médiatulajdonosok világos üzenetet kapjanak: a rájuk bízott médiumok nem a sajátjaik, azokat kizárólag a Fidesz érdekeinek megfelelően működtethetik. 2018 nyarától érkeztek a hírek valamiféle központosításról, azonban így is nagy meglepetésként érte a nyilvánosságot, hogy 2018. november 28-án Andrew Vajna kivételével az összes korábbi médiatulajdonos ingyenesen felajánlotta médiacégeit egy nonprofit alapítványnak, a Közép-Európai Sajtó és Média Alapítványnak (KESMA). Az alapítványhoz egyetlen nap alatt 13 médiavállalat csatlakozott, mindannyian ellenszolgáltatás nélkül. Mindössze Andrew Vajna TV2-je és Rádió 1 hálózata maradt ki az összeolvadásból. Vajna 2019. januári halála után médiaérdekeltségeinek sorsa bizonytalanná vált. A TV2-csoport új tulajdonosa Vida József, a Takarékbank elnök-vezérigazgatója, akinek korábban nem volt médiapiaci tapasztalata.

Az alapítványt 2018 augusztusában alapította egy részvénytársaság, amely a már említett Liszkay Gábor kizárólagos tulajdonában van. Az alapítvány székhelye Liszkay nyaralója. Az alapítvány kuratóriuma egy volt és egy jelenlegi fideszes parlamenti képviselőből, illetve egy Fidesz-közelit kutatóintézet vezetőjéből áll. Az alapítvány célja, hogy „a magyar tömegtájékoztatás részét képező nyomtatott sajtó, rádió, tv, online felületeinek értékteremtő, valamint a magyar nemzeti öntudat erősödését szolgáló tevékenységét elősegítse”. Az alapítványhoz csatlakozott médiacégek összesített nettó árbevétele 2017-ben 55,7 milliárd forint volt.

Egy ilyen összefonódás természetesen versenyjogi és médijogi szempontból is aggályos. A magyar versenyhatóság, mint minden ilyen értékű összefonódás esetében, most is köteles lett volna vizsgálni, hogy az jelentős mértékben csökkenti-e a versenyt az érintett piacon, különösen gazdasági erőfölény létrehozása vagy megerősítése révén. Ahogy korábban erről szó volt, a fúzió a médiapiac számos szegmensében jelentősen növelte a piaci koncentráció mértékét, a reklámpiacon pedig olyan portfóliót hozott létre, amellyel a reklámozók minden célcsoportot elérhetnek. A magyar médiatörvény ugyanakkor azt is előírja, hogy a médiahatóság vizsgálja meg, hogy „a független véleményforrások összefonódások utáni szintje is biztosítja a sokszínű tájékozódás jogának érvényesülését a médiatartalom szolgáltatás releváns piacán”. A Médiatanács korábbi kapcsolódó döntései politikailag kifejezetten elfogultak voltak: a Fidesz-közelit médiában zaj összefonódások minden esetben zöld utat kaptak, a kritikus médiát erősítő felvásárlásokat pedig megakadályozta a hatóság. Egy ilyen mértékű és összetettségtől médiapiaci koncentrációról azonban nagyon nehéz lett volna kimutatni, hogy nem korlátozza a sokszínű tájékozódás lehetőségét.

A versenytörvény 2013-as, tehát már a Fidesz-többség alatt elfogadott módosítása ugyanakkor lehetővé teszi, hogy a kormány egyes összefonódásokat „nemzetstratégiai jelentőségűvé” minősítsen, és ezzel kivonja őket a versenyhatósági vizsgálat kötelezettsége alól. 2018. december 5-én a kormány a médiapiaci összefonódás esetében is élt ezzel a lehetőséggel: a Fidesz-közel médiai vállalatok betagozódásáról rendeletben megállapította, hogy az „nemzetstratégiai jelentőségű”, és ezzel mentesül minden engedélyezési eljárás alól.

3.4. Szűkülő tér

A Fidesz médiaalapítványának létrehozásán túl a legaggasztóbb változás az Index.hu-t, a legfontosabb független online hírforrást érintette. A kormányhoz közel álló magánszemélyek felvásárolták azt a céget, amely a hírportált kiadó alapítvány alapítói jogait gyakorolja, illetve amelyik a hírportál reklámfelületeinek értékesítését végzi. Az alapítói jogok lehetővé teszik az alapítvány működésének módosítását, ami az Index.hu függetlenségének elvesztéséhez vezethet. De enélkül is ellehetetlenítheti a portál működését a reklámfelületek értékesítésének manipulálása. Az Index.hu tartalmaiban egyelőre nem látható változás, de a portál működése nagyon sérülékennyé vált. Az Index.hu átalakítása vagy megszüntetése óriási csapás lenne a független újságírás maradékaira.

Tulajdonosa decemberben megszüntette az egyik kritikus hetilapot, a Vasárnap Újságot, ami a továbbiakban csak napilap-mellékletként jelenik meg. A lap tulajdonosa Puch László, az ellenzéki szocialista párt korábbi gazdasági háttérembere, aki egyúttal az utolsó baloldali politikai napilap, a Népszava kiadója is. Puch még 2016-ban alkut kötött Orbán Viktorral, amelynek értelmében bizonyos témák mellőzése fejében a Népszava részesül az állami hirdetésekben. Puch 2018 novemberében egy további hetilapot, a vidéki olvasók körében népszerű Szabad Földet eladta Mészáros Lőrinc médiai vállalatának, hogy aztán ez a lap is a Fidesz médiaalapítványához kerüljön.

Az utolsó kritikus hírtelevízió, az ATV 2018 októberében reklámidejének értékesítésével azt a sales house-t bízta meg, amely a Fidesz-közel médiumok jelentős részének reklámidejét értékesíti, és amelynek tulajdonosa a Fidesz gazdasági köreihez tartozik. Ezzel egy Fidesz-közel cég kezébe került a kritikus nyilvánosság egyik utolsó nagy elérésű szereplőjének finanszírozása.

3.5. Az egyes médiapiacok helyzete

3.6. Lappiac

A magyar lappiacon néhány évvel ezelőtt még jelentős volt a külföldi befektetők szerepe, 2017-re azonban csak egyetlen jelentős külföldi szereplő maradt, a Ringier Axel Springer. Ez a kiadó elsősorban a magazinpiacon érdekelt, emellett egy bulvár napilapot ad ki (Blikk), a közéleti-politikai tartalmak piacáról azonban teljesen kivonult.

A politikától független nagy magyar tulajdonosok között is csak egyetlen cég maradt, a Central Média csoport. A nyomtatott piacon ez sem rendelkezik politikai termékkel, kifejezetten a magazinokra specializálódott.

A Népszabadság bezárásával a baloldalhoz, pontosabban az MSZP-hez kötődő lapok sem tűntek el teljesen a magyar közéletből. A Népszava napilap, illetve két hetilap, a Szabad Föld és a Vasárnapi Hírek 2017 januárjában került Puch László, a Magyar Szocialista Párt korábbi pénztárnokának

tulajdonába.¹³ Mint egy oknyomozó cikkből kiderült, Puch László magával Orbán Viktorral egyeztetett a Népszava megvásárlásáról, ennek is köszönhetőek a lapban megjelent állami hirdetések.¹⁴

Minden kétséget kizáróan a nyomtatott lapok piacán a kormányközeli portfólió a legjelentősebb, a már említett megyei napilapokon kívül is meglehetősen széles az elérés. A KESMA és Mészáros Lőrinc tulajdonában álló Mediaworks napilapokat és magazinokat is kiad, de hozzá köthető a Magyar Idők politikai napilap is. A KESMA tulajdonában van a Lokál napilap, illetve a Lokál Extra hetilap, mindkettő ingyenes, ami meglehetősen magas példányszámot biztosít. Nyíltan kormánypárti a Ripost napilap (tulajdonosa a KESMA), csakúgy, mint a korábban nagy presztízsű hetilap, a Figyelő, amely mára szintén a KESMA-hoz került. A Magyar Hírlap napilapot Széles Gábor üzletember adja ki, az ő kormányközeli kötődése közismert, csakúgy, mint a Demokrata tulajdonosáé, Bencsik Andrásé.

A hetilapok között találunk kifejezetten kormánykritikus hangvételűeket, amelyek kisebb magyar kiadók tulajdonában vannak. Ilyen a Magyar Narancs, az Élet és Irodalom, valamint a HVG.

Szintén kormánykritikus a 168 óra, bár a tulajdonosi háttere, finanszírozása nem teljesen tisztázott.¹⁵

Említésre méltó még a Hetek c. hetilap, amely a Hit Gyülekezete, az ATV-t is működtető keresztény kisegyház tulajdonában van.

3.7. Rádiós piac

A nyilvánosság alakítása szempontjából általában nem a rádiós piacot tekintjük a leginkább meghatározó eszköznek, de Magyarországon figyelemreméltó folyamatok zajlottak az elmúlt években. Ez az a médiaszektor, amibe a hatóság a leginkább be tud avatkozni: a frekvenciapályázatokon keresztül közvetlen beleszólása van a Médiatanácsnak abba, hogy kik folytathatnak rádiós műsorszolgáltatást. Különösen fontossá teszi a rádiós piacot, hogy a közönség hírfogyasztásában, tájékozódásában jelentős szerepet tölt be a rádió.¹⁶

A legnagyobb szereplő a rádiós piacon a közszolgálati rádió, összesen négy országos frekvencián hallgatható, ezen a téren nem volt érdemi változás az elmúlt években.

Az elmúlt évek egyik legnagyobb jelentőségű fejleménye a Rádió1 hálózat terjeszkedése volt. Az eredetileg csak Budapesten elérhető rádió hálózatépítése gyorsan halad, már több mint 30 helyi rádió csatlakozott, ma már ez a leghallgatottabb kereskedelmi rádió.¹⁷ A Rádió1 tulajdonosa korábban Andy Vajna kormánybiztos, a TV2 cégcsoport tulajdonosa volt, az ő halála után a rádió helyzete bizonytalanabbá vált.

¹³ Szalay, D. (2017): Így változik a Puch László által felvásárolt Népszava és a Vasárnapi Hírek irányítása. 24.hu, január 31. <http://24.hu/media/2017/01/31/igy-valtozik-a-puch-laszlo-altal-felvasarolt-nepszava-es-a-vasarnapi-hirek-iranyitasa/>

¹⁴ Rényi, P. D. (2018): Orbán lerendelte magához Hatvanpusztára Puch Lászlót, hogy vegye meg neki a Népszavát. 444.hu, március 9. <https://444.hu/2018/03/09/orban-lerendelte-magahoz-hatvanpusztara-puch-laszlot-hogy-vegye-meg-neki-a-nepszavat>

¹⁵ Becker, A. (2016): Fantomtulajdonosok a kormányfüggetlen médiában: kik állhatnak a 168 óra megvásárlása mögött? atlatzso.hu, november 4. <https://atlatzso.hu/2016/11/04/fantomtulajdonosok-a-kormanyfuggetlen-mediaban-kik-allhatnak-a-168-ora-megvasarlasa-mogott/>

¹⁶ Mérték (2016): The sources of political information in Hungary. http://mertek.eu/wp-content/uploads/2017/01/Mertek_newsconsumption_eng_2016.11.25.pdf

¹⁷ Hallgatottsági adatok 2017 december <http://radiosite.hu/hallgatottsagi-adatok-2017-december/#more-5164>

2018-ban kezdte meg a működését a Retro Rádió, amely monopol szereplőként uralja az országos kereskedelmi rádiós piacot. A rádió a KESMA tulajdonában van.

A hírpiacon továbbra is jelentős a két ismert budapesti talk rádió, az Info Rádió és a Klubrádió szerepe. A jobboldali Info Rádiónál 2017-ben tulajdonosváltás történt, a management buyout után a rádió korábbi ügyvezetője, Módos Márton szerezte meg a rádiót. A közismerten kormánykritikus Klubrádió tulajdonosi háttere, finanszírozása nem igazán tisztázott.¹⁸

A budapesti frekvencián elérhető Karc FM a jobboldali szellemiségű talk rádió. Ennek tulajdonosa a KESMA.

3.8. Televíziós piac

A piacvezető televíziós csatorna, az RTL Klub üzemeltetője a Magyar RTL Televízió Zrt. Emellett az RTL Group még több magyar nyelvű csatornával rendelkezik, többségük külföldi bejegyzésű (RTL II, Cool, Film+, RTL+, Sorozat+, RTL Gold, Muzsika TV), és az RTL saját sales house-t is működtet, R-time néven.

A második legnagyobb kereskedelmi csatorna a TV2, ennek üzemeltetője a TV2 Média Csoport Kft, ami – Andy Vajna halála után – Vida József tulajdonában van. A TV2 csoport emellett szintén nagy számban működtet tematikus csatornákat, amelyek külföldi bejegyzésűek (Super TV2, Fem3, Mozi+, Spíler1 TV, Izaura TV, Zenebutik, Prime, LiChi TV, Kiwi TV, Humor).

A hírcsatornák piacán négy adót kell kiemelni, ezek az ATV, a HírTV, az Echo TV és a Euronews magyar adása.

Az ATV üzemeltetője az ATV Zrt, ami a Hit Gyülekezete, egy keresztény kisegyház tulajdonában áll. Az ATV-t általában baloldali, kormánykritikus csatornának tartják, de – alighanem tulajdonosi háttere miatt – fontos értékrendi kérdésekben kerül egy platformra a kormánnyal. A magyar politikai életet meghatározó menekültügyi vitában az ATV látványosan elfogadta a kormány menekültellenes narratíváját, emellett műsorszerkezete egyre inkább bulvárosodott.¹⁹

A jobboldali HírTV-t – miután Simicska Lajos eladta üzleti érdekeltségeit – a KESMA üzemelteti. Hangvétele erősen kormánypárti.

Az Euronews magyar nyelvű adása 2013-ban indult el, tulajdonosi háttere összetett, a 25 részvényes között sok nagy európai műsorszolgáltató található. Magyarországon nem tölt be jelentős szerepet a közvélemény formálásában.

3.9. Online piac

Magyarországon az online piac a legkiegyensúlyozottabb, a legnagyobb szereplők között több független cég is van. 2017 áprilisában az Index.hu tulajdonosa egy alapítványnak adta át a

¹⁸ Becker, A. (2016): Fantomtulajdonosok a kormányfüggetlen médiában: kik állhatnak a 168 óra megvásárlása mögött? atlatszo.hu, november 4. <https://atlatszo.hu/2016/11/04/fantomtulajdonosok-a-kormanyfuggetlen-mediaban-kik-allhatnak-a-168-ora-megvasarlasa-mogott/>

¹⁹ Rényi, P. D. (2018): A baloldal fellegvára volt, most bulvártévét csinálnak belőle a Fidesznek. <https://tldr.444.hu/2018/01/10/a-baloldal-fellegvara-volt-most-bulvartevet-csinalnak-belole-a-fidesznek>

tulajdonjogot.²⁰ Ekkor vált ismertté, hogy már három éve a korábbi oligarchának, Simicska Lajosnak opciós joga volt a kiadóra; erről voltak ugyan pletykák korábban is, de bizonyítani senki nem tudta. Simicska Lajos érvényesítette opciós jogát, és azonnal átadta a tulajdonjogot egy olyan alapítványnak, amelyet a portál ügyvédje vezet.

A másik jelentős hírportál, az Origo már korábban is kormányközeli volt, de 2017 áprilisában Matolcsy Ádám, a jegybankelnök fia lett az új tulajdonos. Egyben átalakult a cégszerkezet is, az új kiadó a New Wave Media Group Zrt. nevet viseli, ez az Origo mellett más online érdekeltségeket is magában foglal (pl. a vs.hu hírportált, amely több mint fél milliárd forintot kapott a Magyar Nemzeti Bank alapítványaitól).

A magyar portál piac jelentős szereplője a 24.hu. A 24.hu-t a Central Digitális Média Kft üzemelteti, amelyben még korábban 30 százalékos részesedést szerzett a Magyar RTL Televízió Zrt, de hosszas vizsgálódás után 2017 elején a Médiatanács megakadályozta az üzletet.²¹

A piac fontos független szereplői a hvg.hu és a 444.hu, illetve a két közösségi finanszírozású oknyomozó projekt, az atlatszo.hu és a direkt36.hu. Ezek tulajdonosi hátterében és működésében nem történt változás 2017 folyamán.

A kormánypárti oldalon változatlanul működik a 888.hu és a ripost.hu, amelyek jól láthatóan a kormányzati kommunikációt közvetítik, és ettől nyilvánvalóan nem függetlenül rendre megjelennek rajtuk az állami hirdetések.

3.10. Közzszolgálati média

A magyar közzszolgálati média intézményrendszere egyedülálló mértékben központosított, ugyanakkor meglehetősen bonyolult és kusza. 2015 óta egyetlen szervezet, a Duna Médiaszolgáltató Zrt. végzi a teljes közzszolgálati médiaszolgáltatást, azaz a televíziós és a rádiós médiaszolgáltatást, az internetes tartalomszolgáltatást, valamint a hírügynökségi tevékenységet. Magyar Televízió, Magyar Rádió, sőt Magyar Távirati Iroda sem létezik már. A Duna Zrt. ennek ellenére egy egészen kis vállalat, 2018-ban mindössze 101 alkalmazottja volt. De akkor kik készítik és szerzik be a műsorokat, kik gondoskodnak a műsorok sugárzásáról? A közzszolgálati média alkalmazottai és vagyona jelentős részben egy másik szervezetenél, a hírekben sokat emlegetett MTVA-nál összpontosulnak: itt 2018-ban 2062 fő dolgozott. Az áthallásos rövidítés ellenére az MTVA-nak semmi köze az egykori Magyar Televízióhoz. A rövidítés a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap nevet takarja, amiből annyi világosan látszik, hogy ebben az esetben nem egy médiaszolgáltatóról, hanem egy pénzügyi alapról van szó.

Az MTVA az a szervezet, amely gyakorlatilag egyedül dönti el, hogy az adott évben a közmédia bevételeit mire fordítják: vezérigazgatója javaslatot tesz a források felhasználására, majd az ún. Közzszolgálati Költségvetési Tanács nem kötelező véleményének meghallgatása után dönt is a saját javaslatáról. Az MTVA vezérigazgatója ugyanakkor a Költségvetési Tanácsnak is tagja, mellette a Duna Zrt. vezérigazgatójából és az Állami Számvevőszék egy delegáltjából áll ez a testület.

²⁰ Index (2017): Alapítványi tulajdonba került az Index.hu Zrt. Index, április 20.
http://index.hu/kultur/2017/04/20/index_uj_tulajdonos_magyar_fejlodesert_alapitvany/

²¹ Gálik, M. – Polyák, G. (2017): Az RTL-CDM összefonódási kérelem elutasítása, Fundamentum 2017/1-2,
<http://fundamentum.hu/sites/default/files/fundamentum-17-1-2-06.pdf>

A Duna Zrt. a fentiek szerint hiába viseli papíron a szerkesztői felelősséget, se személyi állománya, se pénzügyi mozgástere nincs arra, hogy valóban maga határozza meg műsorai tartalmát. Így nem sokat ér az a felügyeleti rendszer, amely a Duna Zrt. és annak vezérigazgatója fölött őrködik. Az ún. Közzolgálati Kuratóriumban, kisebbségben ugyan, de még az ellenzéki pártok által delegált tagok is részt vesznek; igaz, a kormánypárti többség rendszerint napirendre sem tűzi az általuk előterjesztett témákat. Ráadásul a Kuratóriumnak semmilyen mozgástere nincs az MTVA-val kapcsolatban, annak működését nem ellenőrizheti.

Az MTVA fölött egyetlen szervezet gyakorol ellenőrzést: a kizárólag Fidesz-delegáltakból álló Médiatanács. A törvény szerint a Médiatanács az MTVA mint pénzügyi alap kezelője, és a Médiatanács elnöke nevezi ki és hívja vissza az MTVA vezérigazgatóját. Így közvetve meglehetősen nagy befolyása van a Médiatanácsnak a közmédia teljes működésére. Ezt az is erősíti, hogy a Médiatanács tesz javaslatot a Duna Zrt. vezérigazgatójának személyére is. Ugyanaz a Médiatanács, amelynek aztán médiahatóságként vizsgálnia kell, hogy kiegyensúlyozott volt-e a közmédia, vagy éppen nem lépte-e túl a reklámidő-korlátokat. Az ellenőrzött és az ellenőrző szervezet közötti ilyen összefonódás teljesen kizárja, hogy a médiahatóság elfogulatlan döntéseket hozzon.

2019-re 92,6 milliárd forintot irányoz elő a költségvetés a közzolgálati médiaszolgáltatási feladatok ellátására. Ez az összeg 2018-ban 71,26 milliárd volt, 2012-ben, az új közzolgálati intézményrendszer működésének első teljes évében 64,8 milliárd. Hogy sok-e ez a pénz vagy éppen kevés, azt csak akkor tudjuk megítélni, ha pontosan tudjuk, mire költik el, hogyan használják fel. A magyar közzolgálati rendszer egyik súlyos hiányossága éppen az, hogy a pénz útja egyáltalán nem követhető. Az adott évben a közzolgálati média működésére fordítható közpénz összegét ugyan a költségvetési törvény határozza meg, de hogy ebből mennyit használ a közmédia hírműsorok vagy gyermekműsorok gyártására, rádiós vagy internetes tartalmak előállítására, az MTI működtetésére vagy éppen a Forma 1 közvetítési jogaira, mennyit saját gyártású műsorokra és mennyit külső műsorgyártóktól való beszerzésre, azt semmilyen nyilvános dokumentumból nem tudhatjuk meg.

A költségvetési törvényből az sem derül ki, hogy más forrásból, eseti támogatásokból és állami hirdetésekből mennyi további közpénz áramlik évente a közmédiába. 2015-ben például az állam egy 47 milliárd forint összegű hitelt vállalt át a közmédiától, 2016-ban a Médiatanács csoportosított át 7 milliárd forintot az M5 tévécsatorna indítására. Állami hirdetésből csak 2017-ben – igaz, a reklámidő hozzáférhető ún. listaárán számolva, aminél a reklámidő tényleges ára lehet kevesebb – közel 9 milliárd jutott a közmédiának.

A fentiekből tehát azt látjuk, hogy mind a közmédia finanszírozása, mind a közmédia intézményrendszere nagyon szélesre nyitja a politikai befolyásolás lehetőségét. Az egyoldalú politikai befolyásolás leglátványosabban a hír- és közéleti tartalmakban jelenhet meg, erre a magyar közmédia igen rendszeresen szállítja a bizonyítékokat.

A hiteles, elfogulatlan tájékoztatás legvilágosabb próbatétele egy-egy választási kampány. A 2018-as országgyűlési választási kampányról készült elemzésében az EBESZ (Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet) arra a következtetésre jutott, hogy „a közzolgálati műsorszolgáltató az M1-en sugárzott tájékoztatásában részrehajlást tanúsított a kormánykoalíció és a kormány iránt”; „e tudósításoknak 96 százalékban pozitív volt a hangvétele, míg az ellenzékről szóló tájékoztatásé 82 százalékban negatív”. A 2018-as választási kampányban a Kúria és az Alkotmánybíróság is elmarasztalta a közmédiát azért, mert az ellenzéki pártok jelöltjeit egyetlen esetben sem hívta meg az M1 reggeli műsorába. A közmédia az eljárás során arra hivatkozott, hogy a kiegyensúlyozott tájékoztatás akkor is megvalósul, ha egy beszélgetésben a műsorvezető maga képviseli az ellenzéki álláspontot.

4. A kiválasztott médiaorgánumok besorolása / nézettsége

4.1. Televízió

A RTL Klub esti hírműsorát és a közszolgálati esti hírműsort választottuk ki (mindkettő 18.00-kor kezdődik).

Az RTL csatorna és az RTL hírek műsor a legnépszerűbb Magyarországon.

A nézettségi versenyhez kapcsolódó adatok a következők: az idei év első felében a 181 napból az RTL hírek nézettsége 164 napon keresztül a legmagasabb volt, míg TV2 rivális „Tények” című hírműsora csak 17 napon keresztül tudta elérni ezt az eredményt. A teljes populációt nézve az RTL Klub teljesítménye messze kiemelkedő volt: a napok számát tekintve kétharmados arányban (az esti hírek nézettségi listája alapján pontosan 68%-kal) nyerte meg a nézettségi versenyt (az RTL Híradó 123 napon keresztül, míg a TV2 rivális hírműsora, a Tények csak 58 napon ért el nagyobb nézettséget).

	Összes személy	Teljes részesedés (%)	Hét
RTL Híradó	853 731	21,5	43.
RTL Híradó	764 935	23,5	42.
RTL Híradó	720 962	23,9	41
RTL Híradó	776 690	23,9	40.

Forrás: Nielsen Közönségmérés Kft.

A közszolgálati médiáról nem állnak rendelkezésre nyilvános adatok. Becsült adat: kb. 100-150 000

4.2. Napilapok

Valamennyi napilap a helyi lapok és a két legnépszerűbb hetilap kivételével.

A kormányközeli médiaorgánumokról nem érhető el nyilvános információ.

A kormányközeli lapok nem tagjai a MATESZ-nek (Magyar Terjesztés-ellenőrző Szövetség), amely a teljes nyomtatottmédia-piac kapcsán gyűjt adatokat. A mintavétel során felhasznált lapok között tehát vannak olyanok, amelyekkel kapcsolatban nem érhető el nyilvános adatok.

Lapok nyomtatott és eladott példányszáma (2018.06.)

	Nyomtatott példányszám	Eladott példányszám
Blikk	123 189	94 400
Bors	77 068	54 366
Népszava	35 592	19 927
Magyar Idők	nincs adat	nincs adat
Magyar Hírlap	nincs adat	nincs adat
Ripost	nincs adat	nincs adat
Lokál	nincs adat	nincs adat
Nők Lapja	253 744	207 544
Story	218 953	156 668

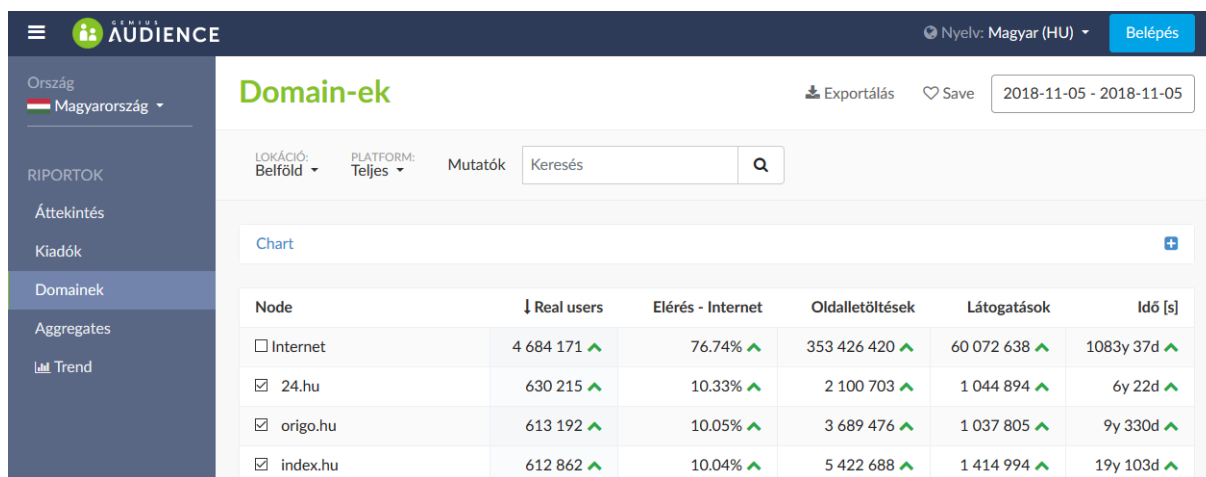
Forrás: MATESZ

Nyomtatott sajtó online változata:

	Tényleges felhasználók	Elérés
blikk.hu	468 286	7,7
borsonline.hu	81 561	1,3
nepszava.hu	30 386	0,5
magyarhirlap.hu	7813	0,1
ripost.hu	20 267	0,3

Forrás: Magyarország, DKT-Gemius (15 éves vagy annál idősebb belföldi közönség), 05/11/2018 – 05/11/2018

A három kiválasztott portál a legnépszerűbb.

Forrás: Magyarország, DKT-Gemius (15 éves vagy annál idősebb belföldi közönség), 05/11/2018 – 05/11/2018

4.3. Mintagyűjtési módszer:

A televíziós hírek rögzítését a televíziók hivatalos oldalai (Médiaklikk és RTL Most) végezték.

A napilapok beszerzése az újságárusoknál történt.

A hetilapokat nyomon követése könyvtárakban történt (a kiválasztott cikkekről fotók készültek).

Nyomtatott újságok online változata:

- képernyőfotó az egész oldalról
- minden mintavételi napon készült egy word fájl, amely a kiválasztott cikkek gyűjteményét tartalmazta

Online portálok:

- képernyőfotó az egész oldalról
- minden mintavételi napon készült egy word fájl, amely a kiválasztott cikkek gyűjteményét tartalmazta

5. A kulcsszavakra vonatkozó információk meghatározása az egységesség érdekében

- A mintavétel és a kódolás során használt kulcsszavak:
- Angolul: „police”, „court”, „prosecution”, „criminal offense”, „investigation”, „authorities”, „lawyer”, „suspicion”, „crime”, „suspect”, „defendant”, „accused”, „criminal case”, „delict”, „charged”, „arrested”.
- Magyarul: „rendőrség”, „bíróság”, „ügyészség”, „bűncselekmény”, „nyomozás”, „hatóságok”, „jogász”, „gyanú”, „bűncselekmény”, „gyanúsított”, „vádlott”, „vádlott”, „bűnügy”, „bűncselekmény”, „vádlott”, „letartóztatott”.

A mintavétel és a kódolás során egyes angol kulcsszavak magyar megfelelője azonos volt, pl. „criminal offense”, „crime”, „delict” magyarul „bűncselekmény”, „defendant”, „accused”, „charged” magyarul „vádlott”.

A kódolás során két kódoló más-más értelmezésben használta a „prior arrest”/„előzetes letartóztatás” kifejezést.

Az 1-es kódoló úgy értelmezte a kifejezést, hogy a gyanúsítottat előzetes letartóztatásba helyezték az adott bűncselekménnyel kapcsolatban. A 2-es kódoló (a kérdőívben megadott magyarázatra támaszkodva) úgy értelmezte, hogy a gyanúsított valamely más bűncselekménnyel kapcsolatos korábbi letartóztatását jelenti.

6. Kiválasztott szövegek

6.1. Populáció

Bűnügyek gyanúsítottjairól és vádlottjairól szóló média hírek, amelyek a mintavételezési időszakban jelentek meg a főbb újságokban vagy kerültek sugárzásra a televízióban.

6.2. A minta alapvető paraméterei

A jelen tanulmány céljára a mintavétel rendszerének meghatározása négy alapvető paraméter (csatornák, programtípusok, mintavételi időpontok és mintavételi időszakok) nyomán történt.

6.3. A mintavételi rendszer

Gyanúsítottokról szóló hírek. A véletlenszerű mintavételre ugyanazon 14 napos mintavételi időszakban, 14 héten keresztül, heti egy napon került sor.²² A vizsgálat a vasárnapokra és a szombatokra is kiterjedt. A véletlenszerű dátumokat a Bécsi Egyetem határozta meg.

Mintavétel időpontok 2018-ban:

június 5., 13., 21., 29.

július 2., 7., 15., 16., 24.

szeptember 2., 5., 13., 21., 29.

²² A véletlenszerű mintavétel szünetelt augusztusban, mivel a nyári szünet és a bírósági szabadság befolyásolta volna a tanulmány eredményeit.

6.4. Mintavételi egység

Bűncselekményekben érintett gyanúsítottak vagy vádlottak.

6.5. A bűncselekmény meghatározása

A projekt során a „bűncselekmény” meghatározása a „törvényszegés” adott érintett ország büntetőtörvénykönyvében foglalt meghatározásával volt azonos.

6.6. A mintavétel során alkalmazott kiválasztás a következőkön alapult:

- Kulcsszavak
- Pontos hivatkozás valódi gyanúsítottakra vagy vádlottakra (elméleti vagy ismeretlen gyanúsítottakról szóló hírek nem kerültek be a mintába).
- A híreknek legalább 50 szóból kell állniuk.

6.7. 2. mintavétel

Az utolsó mintavételi napot követően 40 hír került kiválasztásra (10 a nyomtatott sajtóból, 10 a nyomtatott napilapok online változataiból, 10 a televízióból és 10 az internetről).

A kiválasztási folyamat öt szűrő használatával: az alábbi kritériumok közül legalább egy teljesült:

- 1) explicit hivatkozás etnikai hovatartozásra/vallásra/politikai státuszra/állampolgárságra
- 2) explicit hivatkozás bűnösségre vagy ártatlanságra/elítélésre korábbi büntetőeljárásban
- 3) együttműködés a hatóságokkal/ explicit hivatkozás arra, hogy az érintett beismerte-e a bűncselekményt/bűnösségét vagy sem.
- 4) Vizuális bemutatás: kényszerítő intézkedések, őrk, ügyvédek, kedvezőtlen kameraállás/szög, különös arckifejezés, cipőfűző nélküli cipő, cipő és bokabilincs, nagyon közeli felvétel az arcra, rendőri jelenlét, szigorú kényszerítő intézkedések, az alperes agresszív/veszélyes/fenyegető/taszító/lobbanékony emberként, „huligánként” történő bemutatása.
- 5) Olyan híreket kell kiválasztani, amelyekről több mint 2-3 médiaorgánus beszámol.

Egy cikk esetében átlagosan két kritérium teljesült, a legtöbb esetben a következő kettő: (1) „explicit hivatkozás etnikai hovatartozásra/vallásra/politikai státuszra/állampolgárságra” és (2) „olyan híreket kell kiválasztani, amelyekről több mint 2-3 médiaorgánus beszámol”. A hírek a legritkábban a következő kritériumnak feleltek meg: „együttműködés a hatóságokkal/ explicit hivatkozás arra, hogy az érintett beismerte-e a bűncselekményt/bűnösségét vagy sem.” Ez a kritérium sosem teljesült önmagában; minden esetben egy másik kritériummal együtt jelent meg.

Azoknak az alkalmaknak a száma, amikor a médiacsatornáknál teljesültek a kiválasztási kritériumok (N)

Kiválasztási kritériumok	TV	Nyomtatott napilap online változata	Nyomtatott napilap	Internetes portál	Összesen
1)	5	7	5	7	24
2)	2	3	3	7	15
3)	2	0	0	0	2
4)	4	4	3	3	14
5)	2	12	4	5	23
Összesen	15	26	15	22	78

Ezek közül a Bécsi Egyetem kiválasztotta a 20 legtipikusabb hírt (5 hír a nyomtatott sajtóból, 5 napilapok online változataiból, 5 a televízióból és 5 az internetről).

7. Megállapítások

A mintavételi módszer lehetővé teszi, hogy pontos képek kapjunk a magyar sajtó publikációs gyakorlatáról.

A mintavétel alapján elmondható, hogy a fősodorbeli magyar sajtó egy átlagos napon 50 olyan hírt tesz közzé, amely bűncselekményekkel kapcsolatos. A bűncselekményekkel kapcsolatos cikkek leginkább az internetes portálokon jelennek meg, legkevésbé pedig a hetilapokban.

Az ügyek száma médiacsatorna-típus szerinti bontásban (a teljes minta adatai)

	N	%
internetes portálok	294	42
napi sajtó online változata	212	31
napi sajtó	120	17
TV	59	9
heti	8	1
Összesen	693	100

A minta legnagyobb része (75%) helyi ügyeket érint; csak 25%-a foglalkozik nemzetközi ügyekkel. Az interneten nagyobb számban vannak jelen a nemzetközi ügyekhez kapcsolódó cikkek.

A helyi és nemzetközi cikkek aránya a különböző médiacsatornáknakban

	helyi	nemzetközi
napi sajtó	86%	14%
napi sajtó online változata	74%	26%
internet	71%	29%
TV	78%	22%
heti	100%	0%
Összesen	75%	25%

Minden médiacsatorna esetében megfigyelhető volt, hogy egy átlagos munkanapon több cikk jelenik meg, mint egy átlagos hétvégi napon.

Az ügyek száma a hét különböző napjain médiacsatorna szerinti bontásban (N)

	hétfő	kedd	szerda	csütörtök	péntek	szombat	vasárnap
napi sajtó	20	20	16	18	22	24	0
napi sajtó online változata	39	24	14	31	58	31	15
internet	45	55	38	64	52	27	13
TV	10	11	11	13	7	5	2

Az ügyek száma munkanapokon és hétvégéken, médiacsatorna szerinti bontásban (átlag)

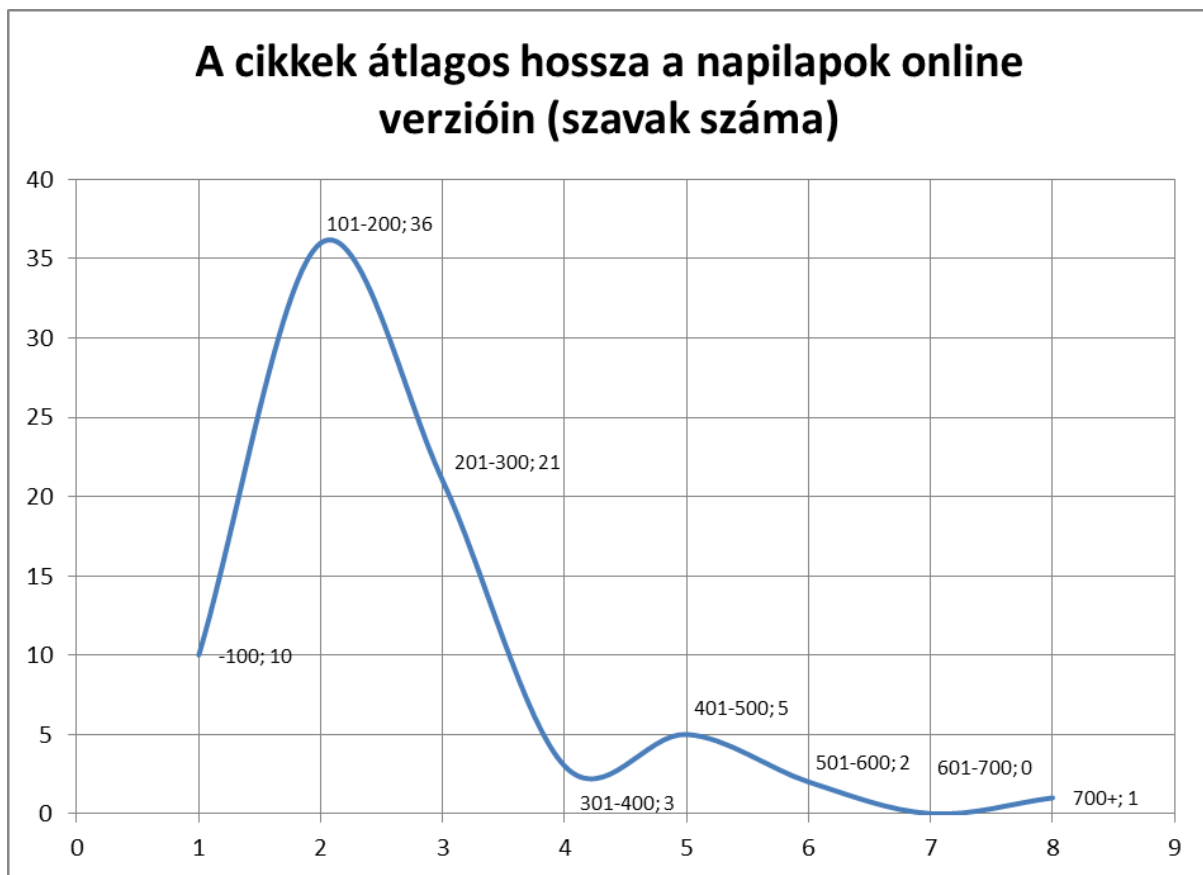
	hétközben	hétvégén
napi sajtó	19,2	12
napi sajtó online változata	33,2	23
internet	50,8	20
TV	10,4	3,5

Az ügyek aránya különböző napokon (%)

hétfő	16%
kedd	16%
szerda	12%
csütörtök	18%
péntek	21%
szombat	13%
vasárnap	4%
Összesen	100%

Az interneten publikált cikkek általában rövidek; átlagos hosszúságuk kb. 200 szó. Csupán a cikkek egyharmada volt 200 szónál hosszabb (a leghosszabb cikk 741 szavas volt); 85% 300 szónál rövidebb volt. A napi sajtó online változatában a cikkek kissé hosszabbak (207 szó). A cikkek 73%-ának hossza 101 és 300 szó között mozog. Az internetes portálok cikkeinek átlagos hosszúsága 196 szó. A cikkek 85%-ának hosszúsága ebben az esetben 50 és 300 szó között mozog.

7.1. A mintavétel során szerzett tapasztalatok: szubjektív benyomások

Általában elmondható, hogy Magyarországon nem talákoztunk olyan cikkekkel, amelyek részletezték volna a bűncselekmény tényállását, az eljárást vagy az eljárásban részt vevő felek nyilatkozatait és véleményeit.

A cikkekben egyszer sem jelent meg sem „az ártatlanság vétele” kifejezés, sem annak szinonimái. Amikor a cikkek az elkövetőt említik, általában a hivatalos jogi definíciót használják (gyanúsított, vádlott), de legtöbbször bűnösnek állítják be.

A cikkek többsége folyamatban lévő eljárásokról számolt be, és csak néhány adott tájékoztatást arról, hogy a gyanúsítottat a bírósági ítélet bűnösnek vagy ártatlannak találta-e (bár a mintavétel során csak azok az ügyek kerültek kiválasztásra, amelyekben még nem született jogerős ítélet). A mintavétel során a bűnügyi hírek valamennyi típusával találkoztunk, és az volt a benyomásunk, hogy Magyarországon ritkán fordul elő, hogy egy ügyet az elejétől a végéig nyomon kísérnek. Ez a kattintásvadász eljárás nem csak az online sajtónál, hanem a nyomtatott sajtó és a televízió esetében is megfigyelhető.

A nem magyarországi bűncselekményekről szóló cikkek többsége a migrációhoz kapcsolódott. Ezeknek két fő típusát lehetett megkülönböztetni. Az egyik az, amikor közönséges bűncselekmény esetén a hírek hangsúlyozták, hogy azt nem az adott ország állampolgára követte el, a másik pedig az, amikor a bűncselekmény a közbeszédben a migráció veszélyeivel kapcsolódik össze. Az utóbbit különösen a kormányközeli sajtó alkalmazta.